

финансового управления между руководителями подразделений. Улучшается информационный обмен и взаимодействие структурных подразделений между собой.

Таким образом, бюджетирование представляет собой эффективный инструмент управления компанией. Чтобы его использовать, необходимо овладеть методикой бюджетирования и знать основные этапы его организации в компании.

Чтобы бюджетирование стало результативным инструментом управления, необходимо, чтобы в его основу были положены согласованные и грамотные действия Совета по бюджетированию. Это будет способствовать развитию управленческих навыков менеджеров разных уровней и откроет большие возможности для высшего руководства не отвлекаться на частности, а сосредоточиться на стратегических задачах предприятия в целом. Процесс бюджетирования и бюджетирования как управленческой технологии предусматривает творческий подход, готовых шаблонов и моделей здесь не бывает. Для каждого предприятия система бюджетного планирования будет индивидуальной.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Абрамова И. Ресурсы на будущее. Постановка бюджетирования в компаниях: основные аспекты [Электронный ресурс] / И. Абрамова // Бухгалтер и компьютер. – 2003. – №7. – Режим доступа: <http://management.com.ua/>.
2. Брег С. Настольная книга финансового директора / С. Брег // Альпина Бизнес Букс, 2006. – С. 536.
3. Дронченко О.Б. Бюджетирование: МСФО: Принципы эффективного бюджетирования [Электронный ресурс] / О.Б. Дронченко // Библиотека ИНТАЛЕВ. – 2002. – №5. – Режим доступа: <http://intalev.ua/>.
4. Шим Д.К. Основы коммерческого бюджетирования. Пошаговое руководство / Д.К. Шим, Д.Г. Сигел. // Азбука, 2001. – С. 496.
5. Кузьмин Ю. Системы автоматизации бюджетирования предприятий / Ю. Кузьмин // Финансовый директор. – 2003. – № 2. – С. 76–84.
6. Хруцкий В.Е. Внутрифирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансового планирования / В.Е. Хруцкий, Т.В. Сизова, В.В. Гамаюнов // Финансы и статистика. – 2002. – С. 400.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012.

УДК 622+338

Курган О.Г., к.е.н., старший викладач
Митрофанова А.О., магістрант
АДІ ДВНЗ «ДонНТУ»

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ВУГЛЕДОБУВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В статтє проаналізовано сучасне стан і тенденції вугільної галузі України в умовах ринкової економіки. Виділені основні проблеми галузі і фактори убыточності вугільних підприємств, пропонуються заходи по зниженню собівартості вугля.

Ключевые слова: *затрати, собівартість, попроцесний учет, нормативний метод управління затратами, принцип гнучкого бюджетирования, служба контролінга.*

Modern state and tendencies of coal branch of Ukraine in market system conditions are analyzed in the article. The chief problems of coal branch and factors of unprofitability of coal-mining enterprises are identified; the measures on cutting of coal cost price are offered.

Key words: *input, cost price, process accounting, standard cost management method, flexible budgeting principle, controlling service.*

Постановка проблеми. Вугілля – це єдина енергетична сировина, запасів якої потенційно достатньо для забезпечення енергетичної безпеки держави, сприяння розвитку металургійної промисловості. Вугільна промисловість є стратегічною галуззю України.

В умовах переходу країни до ринкових відносин зниження собівартості продукції є важливим чинником розвитку економіки підприємства, тому що вона відбиває ефективність використання ресурсів, результати впровадження нової техніки і прогресивної технології, вдосконалення організації праці,

виробництва, управління. Успішне управління діяльністю гірничодобувних підприємств неможливе без вдосконалення системи обліку та аналізу виробничих витрат і собівартості видобутого вугілля.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідженню методологічних та практичних засад управління витратами шахт присвячено багато наукових розробок науковців: Г.О. Партин, А.В. Череп, Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, М.Г. Чумаченко, Ф.І. Євдокимов, О.О. Пилипенко, В.О. Кучер і багато інших.

Огляд робіт науковців дозволив виявити проблему удосконалення механізму управління витратами вугледобувного підприємства в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Вугільна промисловість України за економічними, фінансовими, технічними та соціальними показниками перебуває в кризі.

На початок 2008 року до структури департаменту вугільної промисловості Мінпаливенерго України входили 18 державних холдингових компаній (130 діючих шахт) і 7 виробничих об'єднань (37 шахт, з них – 30 шахт з виробничими потужностями) з видобутку вугілля, 23 самостійні шахти, 2 державних підприємства із закриття шахт і розрізів (96 шахт), 61 діюча збагачувальна фабрика.

Останніми роками у вугільній галузі подолано тенденцію до спаду виробництва, покращились деякі техніко-економічні показники роботи галузі (табл. 1), але разом із цим спостерігаються негативні явища, які прогресують.

Таблиця 1

Основні економічні та фінансові показники роботи вугільної промисловості за період 2007–2009 рр.

Показник	Од. виміру	Роки		
		2007	2008	2009
Обсяг товарної вугільної продукції	тис. т	28627,6	27272,8	25040,4
Вартість товарної вугільної продукції	млн. грн.	1032,2	1050,9	906,0
Ціна 1 т товарної вугільної продукції	грн.	477,27	460,63	442,03
Собівартість 1 т товарної вугільної продукції	грн./т	598,43	603,22	723,39
Кредиторська заборгованість	млн. грн.	8942,2	8635,6	10826,1
Дебіторська заборгованість	млн. грн.	1859,12	1845,4	2507,5

Обсяг товарної вугільної продукції, виробленої у 2009 році, сягнув 25 040,4 тис. тонн. Порівняно з відповідним періодом 2008 року, у 2009 році обсяг товарної вугільної продукції скоротився на 2232,4 тис. тонн (на 8,2 %).

Вартість товарної вугільної продукції у 2009 році становила 906,0 млн. грн., що на 144,9 млн. грн. (на 13,8 %) менше за 2008 рік.

За 2009 рік шахтами вироблено товарної вугільної продукції на суму 11 068,6 млн. грн., порівняно з 2008 роком – на 1494,2 млн. грн. (на 11,9 %) менше.

У 2009 р. ціна 1 тонни товарної вугільної продукції становила 442,03 грн. Порівняно з 2008 р. тонна товарної продукції вугільних підприємств подешевшала на 18,60 грн.

За підсумками 2009 року фактична собівартість 1 тонни товарної вугільної продукції (723,39 грн.) більша планової на 67,12 грн. Зростання собівартості тонни товарної вугільної продукції проти 2008 року становило 120,17 грн. (на 16,6 %).

Станом на 01.01.2010 р. загальна дебіторська заборгованість вугледобувних підприємств становила 2507,5 млн. грн., їх кредиторська заборгованість – відповідно 10 826,1 млн. грн. Порівняно з відповідним періодом 2008 року дебіторська заборгованість збільшилась на 662,1 млн. грн., а кредиторська – на 2190,5 млн. грн.

Збитки від випуску товарної продукції вугільними підприємствами у 2009 році становили 7045,3 млн. грн., збільшившись порівняно з 2008 р. на 3023,7 млн. грн. [1].

Фінансовий дисбаланс у традиційно збитковій вугільній промисловості України наразі зберігається і обумовлюється впливом таких основних факторів:

1. Слабке відновлення кон'юнктури ринку вугілля, яка значно погіршилася у зв'язку зі світовою фінансово-економічною кризою, що почалася наприкінці 2008 р.
2. Неухильне зростання цін на матеріали та обладнання для вугледобувного виробництва.
3. Необхідність підвищення заробітної плати працівникам вугільних підприємств згідно з вимогами чинного законодавства.

Процес управління витратами і собівартістю вугілля на шахтах має комплексний характер і передбачає формування витрат виробництва і собівартості вугілля, визначення рівня рентабельності відповідно до цін реалізації вугільної продукції, розробку заходів щодо виявлення і практичного використання резервів економії витрат собівартості, здійснення постійного контролю за станом і характером змін собівартості і величини витрат порівняно з розрахунковими (прогнозними).

Пошук резервів зниження собівартості вугілля вимагає проведення комплексного економічного аналізу витрат на виробництво, визначення складу, характеру і ступеня впливу на її рівень головних техніко-економічних факторів. У сфері матеріального виробництва природа факторів управління різноманітна. Це можуть бути взаємозалежні між собою фактори виробничо-технічного, економічного, соціального, організаційного, правового і політичного характеру та ін.

Найважливіше значення в боротьбі за зниження собівартості вугілля має дотримання найсуворішого режиму економії на всіх ділянках виробничо-господарської діяльності підприємства. Послідовне здійснення на СП «Шахта ім. Гайового» режиму економії проявляється, насамперед, у зменшенні витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції, скороченні витрат по обслуговуванню виробництва і управління, у ліквідації витрат від браку та інших непродуктивних витрат [2, с. 4–5].

Для зниження собівартості вугілля можна запропонувати заходи, які представлені на рис. 1.

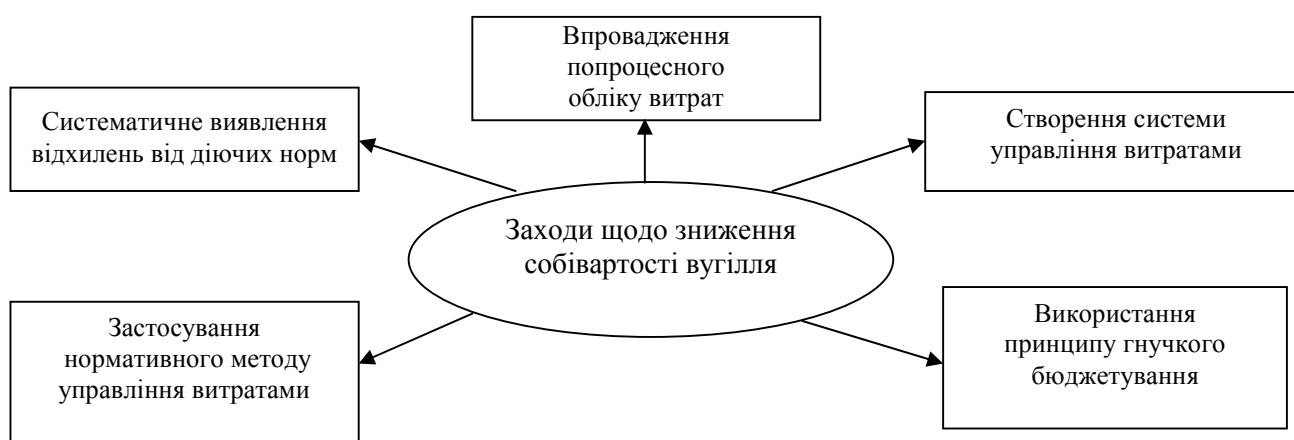

Рис. 1. Заходи щодо зниження собівартості вугілля

Розглянемо можливість застосування пропонованого підходу на прикладі вугледобувного підприємства СП «Шахта ім. Гайового».

Більш економне використання товарно-матеріальних запасів на СП «Шахта ім. Гайового» може забезпечуватися шляхом визначення оптимальної величини матеріальних витрат, що забезпечувала б ефективне функціонування виробництва при мінімальному обсязі витрат на його матеріально-технічне забезпечення.

Найважливішою умовою для вдосконалення управління матеріальними ресурсами є зниження їхніх витрат на одиницю продукції, зниження матеріалоемності. У зв'язку з цим необхідно знижувати норми витрати матеріалів. Нормування матеріальних ресурсів включає розробку, затвердження, впровадження і використання встановлених норм і нормативів витрат у конкретних виробничих умовах.

Найважливішим напрямком зниження загальної суми витрат на виробництво є пошук шляхів економії матеріалів і організація ефективного контролю за їхньою витратою. На підприємстві СП «Шахта ім. Гайового» є велика кількість невикористаних можливостей для зниження матеріалоемності виробництва і для посилення контролю за витратою матеріальних ресурсів.

Насамперед, повинна існувати система контролю за матеріалами – починаючи з відповідних складів і до місць споживання матеріалів. Підвищенню ефективності контролю матеріальних витрат буде сприяти організація обліку і контролю витрат за центрами відповідальності, різновидом яких можуть на початковому етапі виступати кошториси витрат по ділянках.

Важливим моментом для підвищення ефективності управління матеріальними витратами може стати застосування нормативного методу управління витратами. Якщо неможливо одразу організувати використання цього методу в розрізі всіх витрат підприємства, то можна було б використати цей метод обмежено, зокрема для контролю матеріальних витрат. Для цього підприємству необхідно розробити систему нормативів за матеріалами, встановити максимальні межі відхилень за різними групами матеріалів, розробити класифікатор вагомих причин відхилень, чітко встановити, хто встановлює причини

тих або інших відхилень, та їхніх винуватців, розробити первинну документацію для обліку відхилень матеріалів [3, с. 10–11].

Систематичне, по можливості повсякденне, виявлення відхилень від діючих норм є потужним знаряддям по здійсненню ресурсопостачання за всіма видами матеріальних витрат. Аналіз таких витрат дозволить виявити резерви зниження витрат, які не можуть бути виявлені при аналізі витрат за більш тривалі ніж день чи тиждень періоди.

Значно підвищити аналітичність та контроль за витратами СП «Шахта ім. Гайового» можна завдяки використанню принципу гнучкого бюджетування (гнучкого кошторису) витрат. Гнучкий кошторис являє собою не просто зведення планових витрат, але також містить необхідну інформацію для швидкого перерахування планових витрат на фактичний обсяг виробництва або містить розрахунок витрат для декількох прогнозних рівнів виробництва. Розробку гнучких кошторисів потрібно здійснювати на рівні окремих ділянок підприємства, а не по підприємству в цілому. Застосування гнучких кошторисів дозволить більш коректно проводити аналіз витрат підприємства, що, у цілому, буде сприяти підвищенню ефективності контролю витрат.

Значно поліпшити розуміння керуючої системи формування витрат можна за допомогою впровадження попроцесного обліку витрат. Організація такого обліку дозволить відстежувати формування витрат на кожній ланці технологічного процесу. На СП «Шахта ім. Гайового» такий метод обліку не використовується. Він найбільш повно відповідає вимогам управління виробництвом, тому що контроль за витратами буде проводитися не тільки в цілому по шахті, але й за окремими технологічними процесами, що розширить можливості виявлення недоліків і вживання заходів по їх усуненню. Впровадження попроцесного обліку дозволить забезпечити більш легкий перехід до обліку і аналізу витрат за центрами витрат і відповідальності. Попроцесний облік дозволить робити більш глибокий аналіз структури витрат, якісних зрушень у технічному і організаційному рівнях виробництва і приймати управлінські рішення щодо їх вдосконалення, зниження витратоємності виробництва.

Для підвищення ефективності управління витратами необхідно створити на підприємстві систему управління витратами (особливу підсистему в рамках загального управління підприємством). Така система має спеціальні функції, свої методи, засоби, інформаційні технології. Служба контролінгу націлена, насамперед, на надання оперативної інформації про витрати, на більш глибокий і оперативний аналіз господарської діяльності підприємства, на вирішення завдань поліпшення економічної діяльності на підприємстві, тобто на рішення стратегічних завдань [4, с. 84].

Якщо розглядати облік витрат на виробництво як процес відображення використання витрат і результатів минулої, дійсної і майбутньої виробничої діяльності у відповідній моделі управління, орієнтованій на виконання основної мети підприємства, то така система буде відповідати основним завданням управління собівартістю. Ринкові відносини підсилюють роль виробничого обліку в плануванні, нормуванні, аналізі, прогнозі і в цілому – системі управління виробництвом.

Висновки. Таким чином, основним напрямом по зниженню витрат на СП «Шахта ім. Гайового» є застосування нормативного методу управління витратами, використання попроцесного обліку, що дозволить робити більш глибокий аналіз структури витрат, використання принципу гнучкого бюджетування витрат, впровадження служби контролінгу, одержувати оперативну інформацію про витрати. Вміле управління витратами на видобуток та реалізацію вугілля позитивно вплине на рівень показників ефективності виробництва і продукції, приведе до збільшення величини прибутку, підвищить конкурентоспроможність шахти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-аналітичний звіт про розвиток вугільної промисловості України у 2007–2009 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=189227&cat_id=35109 Назва з екрану.
2. Звенячкина В.Ю. Основные направления снижения себестоимости добычи угля в рыночных условиях / В.Ю. Звенячкина // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – ДонНТУ, 2010. – Вип. 76. – С. 185–205. – (Сер.: Економічна).
3. Гришко Н.В. Стратегія управління конкурентоспроможними витратами вугледобувних підприємств / Н.В. Гришко // Економіст. – 2009. – № 10. – С. 23–25.
4. Замураева Л.Е. Управление затратами: учеб. пособие / Замураева Л.Е. – Тюмень, 2009. – 264 с.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012.